

Kamij Ružeron: OPADANJE ZNAČAJA TAKTIČKE AVIJACIJE

U svom članku pod gornjim naslovom,¹⁾ pisac razmatra sadašnju ulogu taktičke avijacije i, pozivajući se na izjave načelnika štaba Komande savezničkih snaga u Evropi, generala Grintera, kao i na iskustva iz rata u Koreji, konstatuje naglo opadanje njenog značaja.

U doba kada se nisu još dovoljno uzimali u obzir taktičko atomsko oružje i teški bombarderi sa »delta krilima« i brzina većim od zvuka, general Grinter je u septembru 1952 izjavio da je rat u Koreji pokazao trijumf pešadije i konstatovao je činjenicu da su Severokorejci i Kinezi izdržali bez aviona dve godine, i pored tako ogromne vazdušne nadmoćnosti vazduhoplovnih snaga UN. Ujedinjena komanda je raspolagala tolikom vazdušnom podrškom, kao nijedna vojska dosada, pa ipak ta nadmoćnost nije uspjela da stvori uslove za uništenje neprijatelja. Ovo pisac pripisuje smanjenoj vrednosti taktičke avijacije. On istovremeno navodi i ne dovoljan uspeh operacije *Strangle*, koja ima za cilj da ukoči svaki pokret trupa i saobraćaja Severokorejaca duž železničke pruge Mugden — Seul i podvlači da su supertvrđave, koje su nosile atomsku bombu na Hirošimu i Nagasaki, morale da napuste tu strategisku ulogu i da dejstvuju samo u okviru i domenu taktičke avijacije.

Pisac zaključuje da je do takve situacije došlo zbog toga što su se od doba stvaranja taktičke avijacije do danas izmislile mnoge stvari o kojima se nije vodilo dovoljno računa. Pobornici taktičke avijacije pozivaju se na autoritet američkog generala Arnolda i na pravila koja je on inspirisao i s kojima su se saglasili generali Ajzenhauer i Maršal; međutim, u evoluciji se mora ići dalje i taktička avi-

jacija će slediti svoj neizbežan put. Jer, i posle Prvog svetskog rata, pobjednički šefovi su izradili izvesna pravila koja nisu uspjela da sačuvaju njihove sledbenike od poraza, pošto su se oni kruto držali samo njih i bili su zaostali u svakoj evoluciji do 1939. Kao što razmatranja o Bici kod Jutlanda i tome slično, nisu mogla postaviti pravila koja mogu važiti dvadeset godina, tako ni odredbe o taktičkoj avijaciji stvorene na iskustvu od 1945 ne mogu važiti i danas.

U prilog svoje teze pisac navodi i mišljenje generala Ridžveja, koji je po preuzimanju komande u Evropi izjavio da ni stalna vazdušna nadmoćnost ni pomenuta operacija *Strangle* nisu mogle da spreče Severokorejce da zamenjuju svoje istrošene divizione, da privode rezerve, da otklone oskudicu u namirnicama itd.

Na osnovu svega toga, pisac smatra da pohvale koje su vojni autoriteti čitavih deset godina upućivali taktičkoj avijaciji, danas pripadaju samo prošlosti.

Pouke iz Korejskog rata. — Pisac se ne upušta u analizu iskustava taktičke avijacije u Koreji, smatrajući da je to već vrlo često pretresano, ali konstatuje da je za poslednjih godinu dana, i pored neosporne nadmoćnosti američkog lovca *Sabre* nad sovjetskim *Mig*-om, taktička avijacija u Koreji pretrpela trostruki neuspeh: u gospodarenju vazduhom i direktnoj i indirektnoj podršci kopnenih snaga. Avioni *Sabre*, u pratnji supertvrđava, čak kada su bili i brojno nadmoćniji od *Mig*-ova, nisu bili dovoljna zaštita, te su supertvrđave ograničile svoja dejstva na front i bližu pozadinu.

Indirektna podrška u borbi za izolaciju bojišta, pri kojoj ni avioni *Thunderjet* pa ni *Shooting Stars* nisu bili ozbiljno ugrožavani od neprijatelja, nije dala očekivane rezultate.

Kao što ni artiljerija ne uspeva da istera Severokorejce iz njihovih utvrde-

¹⁾ Le Déclin de l'aviation tactique, par Camille Rougeron, *Revue de Défense nationale*, januar 1953.

nja na frontu, tako ni direktna podrška taktičke avijacije nema uspeha iako avijacija snaga UN radi pod uslovima koje u pogledu slobode dejstva ne bi mogla imati ni na kom drugom frontu. Pomorska avijacija snaga UN takođe dejstvuje pod veoma povoljnim uslovima, bez bojazni da bude ozbiljno napadnuta; nosači aviona krstare Japanskim i Zutim Morem na udaljenju od svega nekoliko desetina kilometara od severokorejskih obala, jer su Severokorejci i Kinezi ograničili svoje dejstvo na moru takoreći samo u okviru dometa svoje artiljerije. Ukoliko bi Evropa postala ratno poprište, mali su izgledi da bi još na kom ratištu nosači aviona bili u tako povoljnom položaju, a najmanje na Atlantiku ili u Sredozemlju.

Opadanje mogućnosti gospodarenja vazduhom. — Pisac pominje generala Arnolda koji je 1945 izjavio da je osnovni zadatak vazduhoplovstva borba za prevlast u vazduhu, kojom treba eliminisati ili neutralisati neprijateljsko vazduhoplovstvo i onemogućiti ga da spreči planirane operacije. Sledeći primeru ranijeg šefa američke avijacije, zapadne zemlje su i dalje zadržale taj osnovni zadatak u domenu taktike, ali pitanje je, podvlači pisac, da li ta borba danas može doneti pobjedniku one koristi koje on od nje očekuje.

Gospodarenje, ili kako se danas skromnije kaže *nađmoćnost u vazduhu*, predstavlja isti odnos vazdušnih snaga, kao onaj koji je 1944—45 omogućio Saveznicima da postignu ogromne uspehe. Kišobran lovaca štiti je savezničke trupe od svake ozbiljnije reakcije nemačke ili japanske avijacije. Bombarderi i lovci-bombarderi pod zaštitom lovaca, prodirali su slobodno i sigurno u neprijateljsku teritoriju i izvršavali svoje zadatke. Indirektna vazдушna podrška u Normandiji i Ruru, kao i na arhipelagu Tihog Okeana, osiguravala je kopnenim trupama lokalnu vazдушnu prevlast, često i pri znatnoj opštoj nađmoćnosti neprijatelja. Direktnom podrškom uništavanjem utvrđenja i baterija i izolovanjem delova bojišta od neprijateljskih oklopnih jedinica, pružilo se kopnenom borcu ono što bi veoma teško mogao da postigne sopstvenim sredstvima.

Danas, međutim, kada se 200 aviona *Sabre* suprotstavljaju čitavoj hiljadi aviona *Mig*, o gospodarenju vazduhom ne može biti više reči. Pošto taktička avijacija

nije u stanju da oslobodi prolaz i omogući akciju avionima koji sami ne raspolažu boljim tehničkim osobinama u vazдушnim borbama, to ona gubi svoj bitni karakter. Danas supertvrđave, zaštićene savremenim lovcima *Sabre*, niti sovjetski avioni *Tu-2*, zaštićeni *Mig*-ovima, ne prodiru lako, te se pisac pita neće li to važiti i za *B-36* i odgovarajuće sovjetske avione, žaleći pritom što već nisu izvršeni opiti sa avionom *Stratojet* — negde u oblasti reke Jalu.

Pisac upoređuje opadanje mogućnosti gospodarenja vazduhom sa ranijim nestajanjem apsolutnog gospodarenja morima, pominjući pritom 1914 i 1939, odnosno Prvi i Drugi svetski rat. Tako, Američka avijacija danas već otkriva prve stepene *podeljenog gospodarenja vazduhom*, kao što je 1914 podmornica nametnula Britanskoj floti podeljeno gospodarenje morem; prema tome, ekspedicije koje su još 1944—1945 vršili avioni raznih tipova u cilju izolacije neprijatelja na nekoliko stotina kilometara od mesta napada, danas više ne uspevaju. Pratlja, odnosno lovačka zaštita će stizati svuda bez velikih gubitaka, kao i lovac-bombarder, ali laki i srednji bombarder neće uspevati. Opšte gospodarenje vazduhom koje su savezničke avijacije imale nad Nemačkom i Japanom pisac ubuduće smatra neostvarljivim. Pređašnja situacija opšteg gospodarenja, po mišljenju pisca, ustupa mesto novoj u kojoj će zahvaljujući geografskom položaju i blizini svojih baza i slabiji protivnik postići lokalnu prevlast, ekvivalentnu onoj koju moćniji protivnik ima na ostalom delu ratnog poprišta.

Iz svega ovoga proizlazi da vazdušno nađmoćnijem partneru ostaje da svoje avione, isključene od zadataka na udaljene objekte, upotrebi za dejstvo na frontu i u bližoj pozadini. Međutim, pisac smatra da mogućnost efikasnog presretanja neprijateljskih aviona nije više tako daleko, a isto tako ni upotreba dirigovanih projektila (*zemlja-vazduh*) na frontu i u neposrednoj pozadini, koji će taj prostor učiniti nepristupačnim za avione obeju strana — bez obzira na međusobni odnos vazdušnih snaga. Na taj način taj vazdušni prostor će postati *ničiji*, slično Severnom Moru koje je 1939 postalo *ničije more*.

Prva posledica ovakvog razvoja osetiće se u pojačanim teškoćama indirektno podrške. Dosada su kod indirektno podrške postojale samo teškoće oko izbora aviona

i mogućnosti transporta — nosivosti, dok PAA (naprimer u Koreji) nije bila dovoljno efikasna; međutim, pojavom dirigovanih projektila ovi zadaci mogu postati nerentabilni i izazvati velike gubitke.

Druga posledica navedene evolucije odnosiće se na samu ulogu direktne podrške; jer, dok se ona danas bori samo protiv pasivne zaštite neprijatelja koji primenjuje odgovarajuću organizaciju i materijal koji protivstaje dejstvima aviona, sutra će naići i na snažnu reakciju i odbranu pri kojoj čak ni lovac-bombarder neće imati raniju slobodu akcije.

U vezi gornjih navoda pisac konstatuje da teškoće upotrebe avijacije rastu i da je sve teže ostvariti onakvo gospodarenje vazduhom kakvo je bilo 1945. On ukazuje na necelishodnost programa izgradnje lakih, srednjih i teških bombardera, jer smatra da je budući avion taktičke avijacije samo lovac-bombarder, sa performansama najboljeg lovca, koji će se kao takav igrati sa neprijateljskim presretačima, kao što to sada čine američki *Sabre*-ovi sa ruskim *Mig*-ovima. No, ovde se sada postavlja problem akcionog radijusa kao i korisne nosivosti, jer i ako lovac-bombarder može uspešno da zameni supertvrđavu u nošenju i bacanju bombi na front, verovatno neće biti u mogućnosti da dejstvuje na velikim udaljenjima, a naročito ne kada se ratno poprište proširi na ceo kontinent.

Američki general Vandenberg je u poslednjim podacima o američkim lovcima-bombarderima dao izvesne pojedinosti, prema kojima se kao prvi lovac-bombarder za strategiske zadatke i atomsku bombu pominje avion *Mac Donell XF-88*, presretač iz 1950, koji će se pojaviti pod oznakom *XF-101*, sa brzinom 1.120 km/čas i sa ostajanjem u vazduhu 5 časova. Smatra se da će ovaj avion, sve dok ne bude izložen presretačima sa strelastim krilima, biti u mogućnosti da dejstvuje bez rizika, kao što su to činili u prošlom ratu *Thunderbolt* i *Mustang* — u odnosu na nemački *Me-109*. Međutim, kada se kod neprijatelja pojave presretači sa nadzvučnim brzinama i trouglastim krilima, biće potrebno poći dalje i dati taktičkoj avijaciji bombardere tipa *Avro*, koji se sada dovršava u Engleskoj.

Pisac članka dalje razmatra slabu efikasnost PAA čak i kada je opremljena radarima, ali predviđa veoma efikasno dej-

stvo artiljeriskih dirigovanih projektila i iznosi podatke o znatnim kreditima koje Amerikanci daju na usavršavanje i proizvodnju raznih vrsta ovih projektila.

S obzirom na činjenicu da taktička avijacija zapadnih zemalja sada pretvara zastareli materijal od 1.080 km/čas u materijal od 1.200 km/čas i da pritom u Korejskom ratu Severokorejci ne raspolazu dirigovanim projektilima *zemlja-vazduh*, to ona nije u kritičnoj situaciji. Međutim, pisac smatra da se ni sa modernim materijalom neće moći presretanjem i praćenjem izboriti gospodarenje vazduhom, koje bi omogućilo nesmetanu direktnu i indirektnu podršku.

Indirektna podrška i izolacija bojišta. — General Arnold je ranije pisao o tome da se ovaj drugi zadatak taktičke avijacije izvršava na taj način što *vazduhoplovstvo, pošto postigne gospodarenje u vazduhu, treba da izoluje jedan deo fronta, da ga blokira, preseče neprijateljske komunikacije i tako neprijatelju oduzme svaki izgled na mogućnost efikasnog otpora*. No, pisac sumnja da će vazдушna nadmoćnost ubuduće omogućavati izvršenje takvih zadataka i da će indirektna podrška dati rezultate koje je nekada imala u Normandiji i Ruru. On navodi primer početnog neuspeha snaga UN u Koreji — zbog nedovoljnog broja aviona i kasnijeg neuspeha izolacije pomoću velikog broja aviona u operaciji *Strangle*, pri kojoj su Kinezi, prilagodavajući sastav svojih jedinica i svoj način snabdevanja, uspešli od jeseni 1951 da održe odgovarajući stepen otpora kao da ništa nisu pretrpeli od stalnih dejstava i mnogobrojnih svakodnevnih napada taktičke avijacije UN.

Pisac navodi da je atomska bomba oružje na koje atlantski narodi najviše računaju i da će ona prema njihovom mišljenju biti prenošena avionima. Pisac se slaže s takvim načinom prenošenja atomske bombe u odnosu na strategiske objekte. Međutim, smatra da atomska bomba neće ometati transporte trupa, materijala i hrane, ako ta transportovanja budu vršena na severokorejski način, tj. noću, po rđavom vremenu, rastureno i sa korišćenjem podzemnih skloništa i skladišta. Prema tome, atomska bomba se neće moći efikasno upotrebljavati u zadacima indirektnne podrške. Upotreba atomske bombe, radioaktivnih i bioloških oružja, isto kao

i ostalih, svodiće se, po mišljenju pisca, uglavnom na uznemiravanje koje neće predstavljati dovoljnu i sigurnu indirektnu podršku na širokim zonama kao što je to bilo u prošlom ratu.

Direktna vazдушna podrška i fortifikacija. — Kada dejstvima indirektna vazдушna podrške taktička avijacija iscrpe neprijatelja, ostaje joj da odnese pobjedu direktnom vazдушnom podrškom, dejstvujući kako kaže general Arnold, *u tesnom sadejstvu sa trupama na zemlji*. Međutim, posmatrajući rat u Koreji i metode Severokorejaca protiv indirektna vazдушna podrške taktičke avijacije, pisac zaključuje da je i direktna podrška pretrpela neuspjeh, jer joj se suprotstavila fortifikacija. Neverovatno je, kaže pisac, da poljska fortifikacija danas odoljeva udarima avijacije pred kojom su 1939—1945 pale najskuplje i najmodernije utvrđene linije — podignute po načelima stalne fortifikacije. Istina, primećuje on, utvrđenja »Mažino« i »Sigfridove linije« bila su podizana protiv dejstava sa zemlje i zbog toga su bila manje otporna protiv napada iz vazduha, ali ipak je za čuđenje da improvizirana poljska utvrđenja na 38 paraleli bolje odolevaju nego raniji objekti stalne fortifikacije. Pisac ovo pripisuje neuspjehu direktne vazдушne podrške; ali, iako je dejstvo avionske bombe protiv ukopanog neprijatelja slabije, ipak se mogu očekivati mnogo bolji rezultati kada se upotrebe atomska bomba, radioaktivna i biološka oružja, a naročito ako im budu prethodila teška vazдушna razaranja na širokom prostoru položaja.

Budućnost taktičke avijacije. — Taktička avijacija, dakle, kaže pisac, nije izbegla krizu koju danas poznaju svi rodovi vojske koji koriste eksplozivne ili zapaljive projektele da bi isterali pešaka iz utvrđenja. Čitavih četrdeset godina se očekivalo da će taj problem da reše prvo poljska artiljerija, zatim tenkovi i, najzad, avioni; međutim, pešak se uvek prilagođavao najstrašnijim udarima i rešavao uspeh samo borbom prsa u prsa. Avion, iako je došao kao poslednje sredstvo, nije uspeo ni bolje ni duže nego teški top, čije su pristalice 1916 govorile da artiljerija pobeđuje, a pešadija osvaja. Avion se, dakle, našao pred istim problemima, što potvrđuje da se taktika međa svakihi deset godina i da su prognoze koje su se pojavile u poslednjem periodu

Drugog svetskog rata, kako se rat može dobiti sa nekoliko pešaka i velikim brojem aviona, bile pogrešne.

Pisac na kraju zaključuje da opadanje značaja taktičke avijacije proizlazi iz toga što je od Drugog svetskog rata, dosada, prošlo već prilično dugo vreme, te je pogrešno očekivati da se stariim načinom i sredstvima danas mogu postići isti rezultati kao u prošlom ratu. Taktička avijacija mora da obnovi svoj materijal, oružje i da uvede nove metode, kako bi u jednom eventualnom trećem svetskom ratu — na povećanom i proširenom prostoru — upotrebom efikasnijeg oružja i sjedinjavanjem direktne i indirektna vazдушna podrške sa strategiskim dejstvima avijacije mogla efikasno da doprinese uspehu.

*

U prednjoj studiji pisac razmatra veoma interesantna i aktuelna pitanja, i pokušava da naučno sa puno argumenata dokaže opadanje značaja taktičke avijacije u stanju i uslovima u kojima se ona danas nalazi. Međutim, po našem mišljenju, pisac isuviše pridaje važnost neuspesima u Korejskom ratu, koji se bar u pogledu dejstva vazduhoplovstva ne bi mogao tretirati drugačije no kakav jeste, tj. rat sa ograničenim mogućnostima. On pretstavlja neku vrstu poligona za isprobavanje raznih borbenih sredstava i metoda, u kome ne dolazi do punog izražaja sadejstvo svih vidova oružane sile koji treba zajedničkim udarom da rat privedu kraju.

Po našem mišljenju, tek u jednoj odlučnoj ofanzivi kopnenih i pomorskih snaga na neograničenom prostoru, na kome je moguće razviti akcije strategiskog i taktičkog vazduhoplovstva, mogla bi se oceniti efikasnost dejstava taktičke avijacije. Sem toga, Korejsko ratište se bitno razlikuje od ostalih naprimer Evropskog, na kome bi avijacija došla do potpunijeg izražaja, dala veći doprinos opštem uspehu iako verovatno ne bi mogla rešiti rat. Neosporno je da avijacija, pa i taktička, moraju ići ukorak sa razvojem i dostignućima tehnike, više nego ma koji drugi vid oružane sile, jer samo to može sprečiti krize, odnosno opadanje njenog značaja.

Herman Hartinger: VAZDUHOPLOVSTVO JE ADUT

U svom članku pod gornjim naslovom¹⁾, pisac na osnovu tehničkih mogućnosti koje daje u brojkama, iznosi svoje mišljenje o postojećoj vazdušnoj nadmoćnosti Zapadnog bloka i smatra da je ta činjenica u velikoj meri odlučujuća za održanje mira u svetu.

S obzirom na sve veća dostignuća tehnike, pisac smatra da nema nikakve sumnje da će u jednom budućem ratu vazduhoplovstvo imati rešavajuću ulogu. Takva perspektiva vazduhoplovstva predmet je mnogih diskusija i SSSR to iskorišćuje kao propagandu za postignuće svojih ciljeva. Iz sovjetskih izveštaja iz Koreje proizlazi da je MIG-15 nadmoćniji od američkih lovaca, dok broj oborenih sovjetskih lovaca pobija takvu pretpostavku. Isto tako proturena je i vest da su ruski mlazni bombarderi nadmoćniji od onih sa Zapada. Moskva po svaku cenu nastoji da stvori uverenje o svojoj ne samo brojnoj, već i kvalitativnoj nadmoćnosti u vazduhu. Postavlja se pitanje kakve su stvarne tehničke mogućnosti oba bloka za stvaranje i održavanje vazdušne nadmoćnosti?

U odnosu na stanje pri završetku rata 1945, Zapad je danas daleko napredovao na polju visokofrekventne tehnike i usavršavanja radara. Proizvodi se univerzalni avion koji je u stanju da po svakom vremenu pruži podršku trupama na zemlji. U Koreji je na tom avionu ispitana izvesna sprava koja omogućuje dejstvo na žive ciljeve, tenkove i vozila — u tamnoj noći i pri gustoj magli. Potpunim usavršavanjem ovoga otpašće mogućnost da se noću vrše pokreti jedinica, tehnike i materijala bez opasnosti od vazdušnog napada. Protiv takvog radarskog izviđanja i osmatranja malo koristi i najbolje maskiranje. Bombarderi su u stanju da dejstvuju uspešno po ciljevima i sa visine 15—16.000 m. Američki univerzalni mlazni lovci pomoću radara mehanički se upućuju protiv neprijateljskih aviona, a njihova oruđa nišane i opaljuju automatski.

Pisac smatra da su Sovjeti na polju visokofrekventne tehnike 1945 daleko zaostajali iza sila Osovine. Takvo stanje je i danas u odnosu na Zapad, jer u Istočnoj Nemačkoj nisu mogli da dobiju stručnjake koji bi više znali na tom polju na Ame-

rikanci na kraju prošlog rata. Na polju raketnog naoružanja, a zahvaljujući nemačkim stručnjacima i zaplenjenim dokumentima koji su se odnosili na V-2, Rusi su postigli izvestan napredak, ali se ne sme zaboraviti da je kod raketa i letelih bombi presudan radar i da je na tom polju Zapad daleko izmakao.

Kako stoji pitanje sa izgradnjom aviona? Pisac ističe da je, zahvaljujući nemačkim konstruktorima i specijalistima, SSSR danas u stanju da izrađuje mlazne lovce, borbene avione i lake bombardere. Za gradnju teških aviona nedostaje mu potrebno iskustvo. Kao najteži tip aviona, Sovjeti danas upotrebljavaju jednu kopiju američkog aviona B-29, koji je u SAD već zamenjen sa B-50 (*superturdave*). Taj avion spada u red srednjih strategijskih bombardera i nosi 19.000 kg bombi, a pošto se može puniti pogonskim gorivom u vazduhu, daljina njegovog dejstva je neograničena. I taj se avion zamenjuje danas još boljim srednjim mlaznim bombarderom *Stratojet B-46*, čija je seriska proizvodnja u punom toku. Kod zapadnih država ranije je za daljno bombardovanje upotrebljavan *Convair B-36 D*, koji bez punjenja pogonskim gorivom ima radijus dejstva 19.000 km, brzinu leta 500 km, visinu penjanja 15.000 m i nosi 38 t bombi. Kao zamena navedenog bombardera u SAD danas se izrađuje mlazni bombarder *Boeing B-52* (stratosferska tvrđava) koji ima bazu od 1.000 km na sat i već je u serijskoj izgradnji.

Iz ovoga što je pisac napred izneo, proizlazi da je u pogledu izgradnje i mogućnosti upotrebe *strategijskog vazduhoplovstva* nadmoćnost Zapada neosporna. To bi u jednom eventualnom sukobu imalo za posledicu da bi svako mesto na kugli zemljinoj, u prostoru Istočnog bloka, moglo biti bombardovano sa baza u okviru Zapadnog bloka.

Pred dosadanjeg razmatranja koje se odnosi na kvalitet aviona, pisac smatra da treba razmotriti i materijalne mogućnosti obeju strana. Tu su glavne ove činjenice: tehnička razvijenost, industrijske mogućnosti, raspoložive sirovine i ljudska radna snaga, što sve zajedno čini potencijal vazdušnog naoružanja.

Neizmerne ljudske rezerve Istoka u ovom slučaju ne dolaze u obzir, jer su specijalisti nenaknadivi, a SSSR ih može dobiti samo u Istočnoj Nemačkoj i Čehoslo-

¹⁾ Luftmacht ist Trumpf. von Hermann Hartinger, *Nation Europa, Koburg*, januar 1953.

vačkoj. Zapadna Evropa ih ima u mnogo većem broju, ne računajući one iz SAD i Kanade. Razlika u proizvodnji strategijskih i ostalih važnih sirovina, kao naprimjer: nafte, čelika, uglja, aluminijuma itd. je još veća. Za proizvodnju istih SSSR ima 35 miliona industrijskih radnika, dok ih same SAD, bez ostalih država, imaju oko 62 miliona.

Istok proizvodi godišnje nafte: oko 38 miliona t, odnosno 8% svetske proizvodnje, u kojoj same SAD i Kanada učestvuju sa 54%; čelika: oko 40 miliona t, prema 97 miliona t — SAD, 18 miliona t — Engleske i 30 miliona t — Zapadne Evrope; uglja: oko 430 miliona t, prema 1.360 miliona t koje proizvodi Zapadni blok.

Slične nesrazmere u korist Zapada pojavljuju se i kod električne energije, aluminijuma itd. Kod ovog poslednjeg se smatra da ga SSSR ima za godišnju proizvodnju od 25.000 aviona, što nije malo. Međutim, Amerika je 1944 proizvodila 100.000, a Engleska 30.000 aviona godišnje.

Danas SAD i bez prelaska na ratni kapacitet mogu proizvesti oko 50.000 aviona godišnje. Kada se tome doda proizvodnja ostalih zapadnih država, vidi se da ovu utakmicu Istok ne može nikada da dobije.

Prema tome, može se zaključiti da Zapadni blok u pogledu potencijala vazdušnog naoružanja raspolaze nadmoćnošću koju Istok i pri angažovanju svih snaga i sredstava ne može dostići, jer mu za to nedostaju sirovine i potrebni specijalisti.

Stručnjaci cene, kako kaže pisac, da SSSR danas raspolaze sa 20.000 aviona prve linije, od čega je više od polovine namenjen taktičkom vazduhoplovstvu. Tome treba dodati i 15.000 rezervnih aviona koji potiču iz Drugog svetskog rata. Nasuprot tome, SAD imaju 21.000 aviona prve linije, od čega 9.000 pripada taktičkom, a sve ostalo — strategijskom vazduhoplovstvu. One raspolaze još i sa rezervom od 35.000 aviona iz prošlog rata, a tim brojkama treba dodati još 4.000 najsavremenijih aviona evropskih zapadnih država.

Iz ovoga se vidi da je početni odnos skoro 1:2 u korist Zapada, a to se još više povećava na štetu Istoka, zbog tačnosti radara i velikog broja atomskih bombi kojima raspolaze zemlje Zapada.

Na osnovu svega iznetog, pisac razmatra pitanje odbranbenih mogućnosti Zapadnog bloka i dolazi do zaključka da bi u jednom eventualnom napadu sa istoka u početnoj fazi rešavajuću ulogu imalo

taktičko vazduhoplovstvo. S obzirom na izneti broj i kvalitet taktičkog vazduhoplovstva, kao i na iskustvo iz Koreje, Zapadni blok može još prvih dana rata da izbori nadmoćnost u vazduhu, te će biti u mogućnosti da eventualnu agresiju Istoka razbije i uguši u samom njenom začetku. U tom slučaju, sadašnja brojna nadmoćnost Istočnog bloka — u kopnenim snagama — ne bi imala nikakvu presudnu ulogu po ishod rata. Dalje, prednost Zapadnog bloka je i u tome što može suvozemne jedinice u velikom broju da transportuje vazdušnim putem, pri čemu bi rešavajuću ulogu imala brojna nadmoćnost vojnog transportnog i civilnog vazduhoplovstva Zapada. Tim putem pisac dolazi do zaključka da danas Zapadni blok može odbiti napad sa istoka a da ne žrtvuje nekiveći deo teritorije.

Pisac smatra da uprkos tome što strategijska vazdušna nadmoćnost dolazi kasnije do izražaja, pri proceni celokupne vazdušne situacije Istočnog bloka treba i nju uzeti u razmatranje. Pri tome pisac smatra da se danas lakše i sigurnije brane američki milionski gradovi (gde je koncentrisana industrija) pojasevima radara, FAA i lovcima, no kada su industrijski objekti razbacani na velikom prostanstvu, kao što je slučaj u SSSR-u i ostalim satelitskim državama.

Naročito otežavajuću okolnost celokupne vazdušne situacije SSSR predstavlja činjenica što su izvori nafte blizu granice. Rumunski izvori, kao i oni u zahvatu Bakua, mogu se lako dostići i uništiti atomskom bombom. A nafta je »Ahilova peta« Istočnog bloka, posebno SSSR, jer je nema dovoljno da bi se u slučaju rata osigurale potrebne količine za: ratnu tehniku, industriju, poljoprivrednu mehanizaciju — traktore i saobraćaj. Vazdušni napadi na naftonosna polja i rafinerije naneli bi smrtan udarac ratnoj mašini Istočnog bloka.

Ovakvim razmatranjem pisac dolazi do zaključka da se Istočni blok, u pogledu vazduhoplovstva, nalazi u gorjoj situaciji no Nemačka u početku Drugog svetskog rata. To je Kremlju poznato i zbog toga on do danas nije prešao u otvoreni oružani napad. Ako Zapadni blok i dalje zadrži vazdušnu nadmoćnost, onda će te snage imati presudnu ulogu u sprečavanju izbijanja III svetskog rata.

S. K.

General-major Robert Grow: JEDAN OD NAČINA DA SE IZGUBI RAT

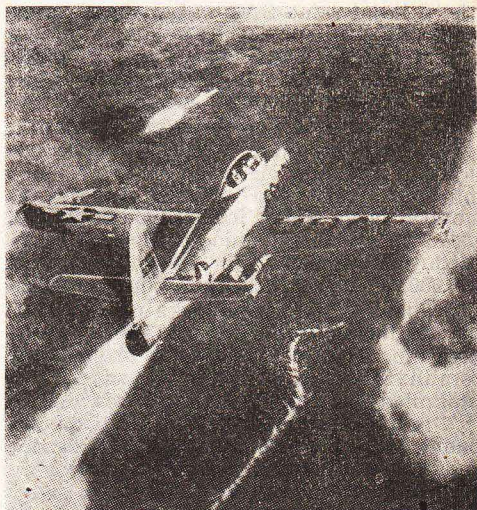
U svom članku pod gornjim naslovom¹⁾, pisac ističe važnost oklopnih jedinica u eventualnom budućem ratu. Pritom priznaje da vazdušnodesantne jedinice, atomsko oružje, dirigovani projektili i ostala najsavremenija borbená sredstva mogu dobiti jedan budući rat, ali naročito naglašava da nepostojanje jednog formacijski pravilno usklađenog i opremljenog pokretnog roda vojske može doпрineti da se rat izgubi. Taj rod vojske je nekada bila konjica. Njene uspehe treba pripisati činjenici da su borci u sedlu mogli izvoditi svoja borbená dejstva mnogo bržim tempom nego pešadija. Pisac je mišljenja da iako konjici danas više nema mesta na bojištu, ipak pod pojmom konjice treba podrazumevati savremen pokretan rod vojske. Sredstava da se takav rod vojske stvori nikada nije bilo više no danas.

Postoji očita sklonost da se transportovanje trupa brka sa pojmom *pokretljivosti* trupa. U stara vremena pešadija je ponekad bila prenošena konjima, ali ta činjenica od nje nije napravila konjicu. I danas se pešadija može prevoziti železnicom, motornim vozilima ili avionima, ali ona se i dalje bori peške. Veća borbená pokretljivost od pešaka može se postići jedino upotrebom vozila na kojima borci pod vatrom mogu uhvatiti neposredan dodir sa neprijateljem i sa kojih i sami mogu dejstvovati vatrom. Shvatanje da su tenkovi i oklopne jedinice jedno te isto pogrešno je. Tenkovi se upotrebljavaju i u pešadiskim i u oklopnim jedinicama. Ako podržavaju pešadiju, nosilac napada je pešadija i tenkovi mogu ići brzinom i na dubinu koliko to dozvoljava brzina kretanja pešadije. Ako napad izvodi oklopna jedinica, onda tempo nastupanja i dubina prodiranja tenkova zavise od brzine kretanja pešadije u oklopnim vozilima koja ih prate. U tome leži suštinska razlika između pešadiske i oklopne jedinice.

Pisac smatra da i današnji naziv *oklopna (motostreljačka) pešadija* nije u saglasnosti sa pojmom pokretljivosti na bojištu, jer se ova pešadija bori peške. »Oklopni pešak« mora raspolagati svojim oklopnim

vozilom koje će mu omogućiti da se bori ili sa vozila ili peške.

Na kontinentu Evrope, Azije ili Afrike, nikakve kopnene snage, bez obzira na efikasnu podršku od strane avijacije (vidi sliku), ne mogu pobediti ako ne raspolaze jednom kopnenom borbenom komponentom

tom veće pokretljivosti od pešadije. Prema današnjoj terminologiji ovu komponentu treba da oličavaju *oklopne divizije* formirane u jednu ili više *oklopnih armija*. U periodu od 1944 do 1945, američke oklopne divizije, po mišljenju pisca, nisu bile ni pravilno formirane ni opremljene. Bilo je previše tenkova, a nedovoljno »oklopne pešadije«, tako da su oklopne divizije morale isuviše biti vezivane za pešadiske divizije. Oklopna vozila za pešadiju nisu imala ni dovoljno terenske pokretljivosti ni dovoljno vatrene moći. Neka poboljšanja su sprovedena, ali na tom polju treba uraditi još više. Danas Armija SAD raspolaze prilično dobro uravnoteženom i usklađenom oklopnom divizijom, koja se može boriti na vozilima ili peške tako da, po mišljenju pisca, može izaći na kraj i sa mnogo jačom sovjetskom snagom na bilo kom kontinentalnom bojištu. Zbog zvučnih parola i taktičkih načela »pešadija — tenkovi«, ne sme se zaboraviti na kombinaciju *oklopna peša-*

¹⁾ One way to lose a war!, by general Robert W. Grow, *Armor*, januar—februar 1953.

dija — tenkovi. Pisac kaže da SAD ne smeju dozvoliti da ih geografski i politički ograničen rat u Koreji u tolikoj meri zaslepi da izgube iz vida činjenicu da će jedan odlučujući budući rat ipak biti kontinentalan.

Prvi svetski rat dobio je rovovski karakter pošto je bilo nestalo pokretljivosti. U Drugom svetskom ratu pokretljivost je ponovo oživela, ali samo delimično, jer je gvozdeni konj u odnosu na svog četvoroonožnog pretka bio daleko od savršenstva, a pored toga, isuviše veliki broj komandanata bio je mišljenja da je vreme nekadašnjeg načina konjičkih dejstava prošlo. Ona strana koja bude stvarala vođe koji shvataju i umeju da se koriste mogućnostima pokretljivosti, koja formira armije sa pravilnim odnosom između oklopnih i pešadiskih delova, a pritom i ostvaruje harmoničnu upotrebu mase i pokretljivosti, dobijaće bitke u budućem ratu. Nije potrebna nikakva naročita mašta pa da se uvidi kako u cilju sadejstva sa avijacijom — uključujući tu i vazdušnodesantnu pešadiju — na zemlji treba da postoje oklopne jedinice sposobne za samostalnu borbu. Nijedna druga zemlja nema povoljnije uslove za stvaranje ovakvih jedinica od SAD. Pisac smatra da nije potrebno neko veliko povećanje broja onih tenkova od po četvrt miliona dolara, već široka proizvodnja relativno malih i jeftinih terenskih oklopnih vozila sa velikom brzinom kretanja i prostorom za smeštaj jednog odeljenja vojnika. Ona bi bila naoružana jakim vatrenim sredstvima i sadejstvovala bi sa tenkovima, artiljerijom, inžinjerijom itd. — takođe u oklopnim vozilima — u okviru jedinice koja se može boriti sa vozila ili peške.

Pisac naglašava da sve ovo ne predstavlja neku novu ideju. Nema ničeg novog ni u pogledu opreme — sem da se može još poboljšati. Ali, ima nečeg

zabrinjavajućeg novog u današnjoj nazadnoj težnji oličenoj u rovovima, statici, nepokretnim ljudskim masama, u krutošći duha i u defanzivi. To je jedan od načina da se izgubi rat! On smatra da formacija Armije SAD mora biti uravnotežena, sa najmanje jednom oklopnom na svake tri divizije, s tim da na Evropskom vojištu broj oklopnih divizija bude dvostruko veći, pošto ostale zemlje lakše mogu opremiti pešadiske divizije. Najzad, treba oživeti *pokretljivost duha* koji će moći stvoriti i upotrebiti takvu armiju u kojoj će između mase i pokretljivosti postojati pravilan i harmoničan odnos.

*

Kao što se iz svega vidi, pisac se opravdano zalaže za veći broj oklopnih divizija i za njihovo određivanje u veće oklopne jedinice, što kod Amerikanaca danas još nije slučaj. On takođe traži da u oklopnoj diviziji u većoj meri bude zastupljena oklopna pešadija i da sva vozila u diviziji budu oklopljena i na gusenicama. Svakako da bi jedna takva jedinica imala mnogo veću pokretljivost, mnogo brži tempo nastupanja i mnogo veću samostalnost u vođenju borbe i ne bi bila u tolikoj meri vezana za komunikacije, kao što je to slučaj sa oklopnim jedinicama današnjeg tipa. No, ovome se protivie ogromni materijalni izdaci koje teško može podneti i ekonomski najrazvijenija zemlja. Ostvarenje ovih želja takođe bi komplikovalo i uredno funkcionisanje već inače glomazne tehničke službe u oklopnoj diviziji i u velikoj meri bi povećalo potrošnju goriva, maziva i municije.

Predlog pisca nije nov; za njegovo ostvarenje zalagali su se još mnogo ranije istaknuti pobornici prevage oklopnih jedinica kao Guderijan, Fuller, Lidel Hart, i mnogi drugi.

St. P.

Potpukovnik Markus Pael: **BORBENA DEJSTVA U PLANINI¹⁾**

Osvrćući se na suviše kruto shvatanje činjenice da su taktička načela za borbu na planinskom zemljištu istovetna sa onima koja važe za ostale vrste zemljišta, pisac navodi da je Američka armija u svakom novom ratu — po cenu teških gu-

bitaka u ljudstvu, opremi, vremenu i prestižu — ponovo sticala iskustva o tome da postoje izvesne razlike u primeni tih načela, kao i kakve su to razlike.

U svom daljem izlaganju pisac analizira razlike u planiranju, komandovanju, vatrenoj podršci, rezervama i snabdevanju i na kraju upoređuje na primerima način primene taktičkih načela na običnom i planinskom zemljištu.

¹⁾ Mountain Operations, by Lt. Col. Marcus L. Powel, Jr., *Military Review*, januar 1953.

Ratovanje u planini karakterišu: ograničena prolaznost van komunikacija; ograničena upotreba snaga, usled mnogih uskih dolina i tesnaca; nedovoljna putna mreža koja dovodi do porasta vojnog značaja pojedinih puteva i okolnih visova i koja uslovljava sporiji razvoj borbenih dejstava; akcije malih jedinica kod kojih naročito dolazi do izražaja inicijativno komandovanje nižih starešina, dok uspeh zavisi više od toga da li će se raspoloživa sredstva pravilno prilagoditi zemljišnim uslovima nego od veličine snaga; odbrana prevoja i dolina sa čvrsto naslonjenim bokovima na jake prepreke i krilima isturenim na visove u cilju obezbeđenja flankirne vatre na pristupima ka frontu; centralizovano i detaljno planiranje manevra da bi se obezbedilo jedinstvo akcije i neprekidno snabdevanje; decentralizovano izvođenje dejstava (taktičke grupe obično dosta samostalno ovlađuju zemljišnim objektima) i ograničene mogućnosti snabdevanja povećavaju njegov značaj za vođenje operacija i stavljaju posebne zahteve u pogledu opreme, snabdevanja, transporta i evakuacije.

Planiranje mora biti detaljno i u okviru divizije da silazi do dejstva bataljona. Pukovski planovi, zasnovani na zamisli manevra komandanta divizije, moraju biti prethodno odobreni da bi se omogućilo uredno snabdevanje jedinica. Sa komandantima pukova treba prethodno održati više sastanaka. Potrebni detalji iz pukovskih planova manevra koji su značajni za obezbeđenje jedinstva akcije, uredno snabdevanje i pravilno ostvarenje diviziskog plana, treba da uđu u divizisku zapovest da bi svi zainteresovani organi o njima bili u dovoljnoj meri obavesteni.

Pisac naglašava da su *kritični zemljišni objekti* u planinama dominantni visovi koji nadvišavaju okolne doline i komunikacije, prevoji preko kojih se vrši pokret preko planina i putevi potrebni za snabdevanje. Na lakšem zemljištu divizija uzima u obzir kao svoje međuciljeve samo one objekte koji ispoljavaju uticaj na više njenih jedinica — naprimer neko uzvišenje u zahvatu granice između dva puka, ukoliko ispoljava uticaj na razvoj dejstva oba puka itd. U planinama se moraju kontrolisati svi visovi koji dominiraju nad dolinama i putevima jer ih neprijatelj može iskoristiti za osmatranje. Zato svi takvi visovi predstavljaju diviziske objekte. Kod određivanja granica takvi vi-

sovi se dodeljaju onim jedinicama na čiju zonu ispoljavaju jači uticaj.

Centralizovano komandovanje je veoma poželjno, ali teško ostvarljivo jer se borbeno dejstvo usled zemljišnih uslova raščlanjuju u niz relativno izolovanih manjih akcija. Ojačani bataljon je obično najviša jedinica koja se može u napadu jedinstveno upotrebiti. Otežano i nesigurno održavanje veza takođe utiče na primenu decentralizovanog komandovanja. Step centralizacije je obrnuto srazmeran sa zemljišnim teškoćama; komandovanje se uglavnom može svesti na neku vrstu planiranja dejstava koja izvode polunezavisne jedinice, ali to planiranje mora obezbediti jedinstvo akcije i uredno snabdevanje.

Za planinu je karakteristično podeljeno komandovanje artiljerijom. Ipak, središnjim treba težiti kad god je moguće da bi se olakšalo snabdevanje municijom i masovna vatra. Pisac smatra da se na planini ne mogu upotrebiti sve vrste pešadijskog naoružanja. Ono je često ograničeno mogućnostima dotura municije. Pri izboru naoružanja treba voditi računa o brzini gađanja, tačnosti, obliku putanje koje načelno treba da su krive, o težini oruđa i municije, o načinu transporta, do metu i lakoći maskiranja.

Rezerve u planini su neophodne da bi se obezbedila gipkost dejstava i mogućnost iskorišćenja nepredviđenih povoljnih okolnosti, ali njihova brza upotreba nije uvek moguća. Kada raspored rezervi i zemljišta to dozvoljavaju, treba formirati grupe za nanošenje brzih i dubokih udara određenim pravcima, kao i za preduzimanje bočnih akcija protiv neprijatelja pred susednim jedinicama i protiv njegovih komunikacija. Takve akcije mogu lokalni uspeh da pretvore u opšti i da neprijatelja u celini prinude na povlačenje. Plan za upotrebu rezervi mora biti blagovremeno izrađen s obzirom na teškoće njihovih pokreta. Oskudica rokadnih puteva može usloviti da se rezerva zadrži daleko pozadi da bi se obezbedila njena elastična upotreba. Kada to nije pogodno, rezerva se može deliti na grupe koje se kreću pozadi jedinica u prvoj liniji. Rezerve se mogu upotrebiti za ovladavanje nekim dominantnim visom, čak i na pomoćnom pravcu, ako neprijatelj sa njega može osmatranjem i vatrom ometati napredovanje sopstvenih jedinica. One se

moгу upotrebiti i za smenu bataljona koji napadaju duž grebena. Može doći i do zamene bataljona između pukova, ali to treba izbegavati zbog teškoća u organizaciji snabdevanja.

Snabdevanje je otežano i kod upotrebe sredstava za snabdevanje iziskuje pojačani napor, a pritom je efikasnost tih sredstava umanjena. Problemi snabdevanja, evakuacije i transporta mogu lako postati kritični. Teškoće u redovnom i ravnomernom snabdevanju često mogu usloviti potrebu za obrazovanjem trupnih pukovskih, bataljonskih pa čak i četnih skladišta koja se u normalnim uslovima u okviru divizije načelno ne obrazuju. U takvim slučajevima treba videti da li je potrebno za njihovu popunu dodeliti pojačanje u transportnim sredstvima.

Sanitetske jedinice treba da prođu kroz dopunsku obuku i da dobiju deo specijalne opreme. Evakuacija je otežana i iziskuje povećani broj osoblja. Sneg i hladnoća povećavaju teškoće.

Putna mreža je obično nedovoljna, a postojeći putevi uzani i nepodesni za saobraćaj u oba pravca. Oštre okuke mogu onemogućiti upotrebu prikolica. U nedostatku automobilskih puteva treba težiti da se postojeći osposobe bar za saobraćaj sa 1/4 tonskim kolima. Često se u tu svrhu mogu podesiti staze koje jedva izgledaju pogodne za tovarni saobraćaj. Ako je saobraćaj moguć samo jednim pravcem treba ga brižljivo planirati i urediti da bi se put što bolje iskoristio.

Snabdevanje vazдушnim putem može se korisno upotrebiti kao dopunsko. Ono može biti i najjeftinije ako je snabdevanje suvim izuzetno teško, mada je u običnim uslovima to najskuplji metod snabdevanja i zato primenljiv samo u slučajevima naročite nužde ili hitnosti.

Na kraju pisac pokazuje razliku u primeni taktičkih načela na primerima ilustriranim sa dvema skicama.

Na prvoj skici, koju zbog uštede u prostoru izostavljamo, prikazan je deo manevarskog zemljišta koje ne izražava neki veći uticaj na pokretljivost, komandovanje, sadejstvo i podršku. Planiranje, po gledištima pisca, biće tu izvedeno za diviziju kao celinu. Pitanje međuobjekata, granica zona dejstva itd. ovde je rešeno bez naročitih teškoća — u duhu opšteg plana manevra. Komandovanje artiljerijom je sasređeno. Diviziska rezerva može

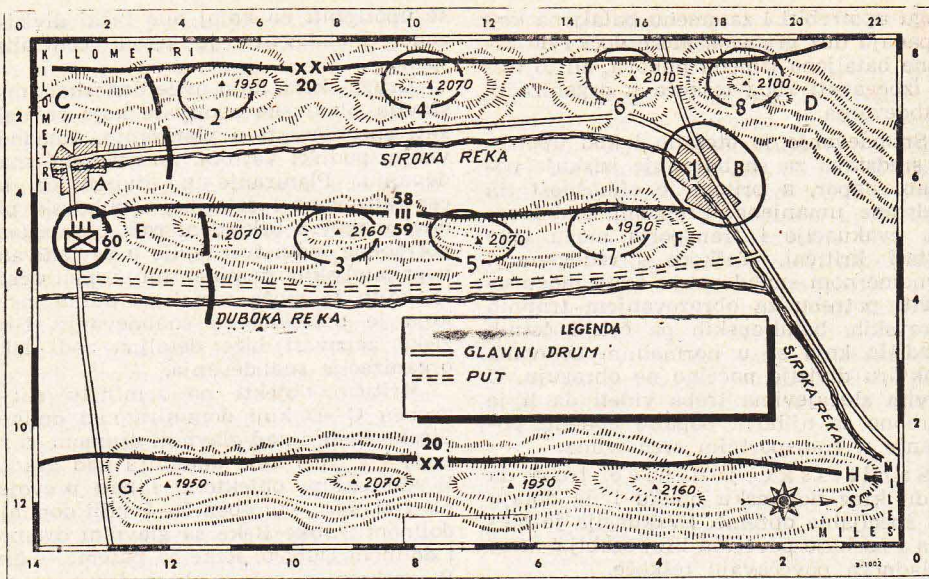
se upotrebiti na kojoj bilo tački diviziske zone. Snabdevanje je takođe centralizovano.

Druga skica, koju ovde donosimo, predstavlja planinsko zemljište koje će nalađati specifičnosti u planiranju, komandovanju, podršci vatrom, rezervama i snabdevanju. Planiranje u diviziji će biti centralizovano i detaljno, a pukovski planovi manevra usklađeni radi obezbeđenja potrebnog jedinstva akcije u savlađivanju neprijateljskih dominantnih osmatračnica sa kojih se može osmatrati putna mreža koja je potrebna za snabdevanje. Diviziska zapovest biće detaljna radi lakše organizacije snabdevanja.

Kritični objekti na zemljištu su: — greben C—D koji dominira nad dolinom Široke Reke i nad glavnim drumom sa zapada i k 2100 koja dominira nad gradom B (diviziskim objektom) i nad prevojem na grebenu; — greben E—F koji dominira dolinom Široke Reke sa glavnim drumom i dolinom Duboke Reke sa putem; — grad B, raskrsnica puteva, koji dominira nad prevojem; i — glavni drum od A do B i put duž Duboke Reke koji su značajni za snabdevanje. Široka i Duboka Reka nisu kritični objekti, ali kao izvesne prepreke otežavaju manevar u dolinama. Kao diviziski međuobjekti pojavljuju se svi dominantni visovi jer je njihovo zauzimanje nužno da bi se obezbedilo uredno snabdevanje.

Granica između 58 i 59 pp povučena je tako da greben EF pripadne 59 pp jer jače dominira njegovom zonom. Komandovanje mora biti decentralizovano zbog grebena EF koji otežava održavanje veze. Iz istog razloga komandovanje artiljerijom treba da je podeljeno, s tim da se delovi artiljerije kreću pozadi svakog puka, pri čemu artiljerijom kod jednog puka komanduje komanda artiljerije divizije, dok kod drugog puka ona obrazuje improvizovanu komandu. Masiranje vatre celokupnom artiljerijom je otežano, ako ne i nemoguće. 20 pd mora da zadrži rezervu u početnom rejonu sve dok se ne bude mogao predviđati pad grada B.

Snabdevačke jedinice isturene severno od rokadnog drumu u visini varoši A ne mogu se brzo premeštati pa je bolje da se kod njih primeni decentralizovano komandovanje. Divizija treba da dotura potrebe sve dotle dok je to moguće sa 2 1/2 tonskim kamionima, da bi se štedelo u ljudskoj snazi. Pukovi će doturati potrebe

bataljonima, a po potrebi čak i četama. Bataljonima na odvojenim pravcima treba pridati sopstvena sredstva za snabdevanje i evakuaciju.

*

U svom kratkom članku, pisac je mogao više da dodirne nego da iscrpno obradi probleme planinskog ratovanja, ali su neke razlike u primeni taktičkih načela ipak plastično prikazane. Izlaganja su utoliko zanimljivija što potiču od pretstavnik armije koja je tehnički bogato opremljena i raspolaže svežim, a i pone-

kim gorkim iskustvima iz planinskog ratovanja. Padaju u oči relativno daleki diviziski objekti napada, na preko 16 km, i prividna kontradikcija između zahteva za centralizovanim i detaljnim planiranjem i decentralizovanim komandovanjem. Treba imati u vidu da se u ovom slučaju termin komandovanje odnosi samo na upravljanje borbom u dinamici, u fazi ostvarenja planova, a ne na komandovanje uopšte koje bi uključivalo i pojam planiranja.

S. P.

Major A. Argu: TENK I OPERACISKA ISTRAŽIVANJA

Pri izlaganju svojih gledišta u članku pod gornjim naslovom¹⁾, pisac polazi od konstatacije da je tenk danas borbeno oružje koje izaziva najviše žučnih rasprava, pri čemu se sukobljavaju najoprečnija mišljenja, od kojih neka idu dotle da čak pretskazuju njegovo skoro iščezavanje sa bojnog polja. Ovo ekstremno mišljenje pisac članka ne deli i ne uzima ga u obzir u svojim razmatranjima.

Imajući u vidu sve veću složenost i tehničku razvijenost vojnih problema, pisac pravilno zaključuje da danas nije više moguće, kao u početku XIX veka, da vojskovođa isključivo sa svojim fizičkim

moгуćnostima uspešno analizira strategiju svoga doba, već da treba pribеći svima dopunskim sredstvima ispitivanja, koja nam savremena nauka stavlja na raspoloženje.

Takvo jedno sredstvo, poznato pod nazivom *operaciska istraživanja*²⁾, pojavilo

¹⁾ Le char et la recherche operationelle, par le Chef d'escadrons A. Argoud, *Revue militaire d'Information*, 25 januar 1953.

²⁾ Za detaljnije pojmove o »operaciskim istraživanjima« videti »Vojno delo« br. 4/1951 — str. 112.

se u toku poslednjeg rata i dalo je odlične rezultate.

Pisac predlaže da se taj metod primeni i pri proučavanju problema koji se tiču tenka, a koji se suštinski mogu ovako formulisati: *Kako tenk treba dalje da se razvija da bi se prilagodio sve novijim uslovima savremenog boja?*

* *

Prema piscu, tenk je ostao najvažnije oklopno oružje, čija vrednost zavisi od velikog broja različitih činilaca, od kojih se naročito ističu četiri: *naoružanje, zaštita, pokretljivost i teškoće oko njegovog snabdevanja i održavanja.*

Čim se u Prvom svetskom ratu pojavio tenk, odmah su se pojavila i mnogobrojna protivstreljiva, a pojavljuju se još i danas. Najpre su to bili: klasična artiljerija, PT topovi, PT mine i neprijateljski tenkovi; zatim su došle bazuke, individualno naoružanje sa kumulativnim punjenjem i najzad, u bližoj prošlosti, avioni sa svojim raketnim i atomskim naoružanjem i napalmskim bombama. Tako je tenk bio prinuđen da se stalno prilagođava razvoju tehnike da ne bi bio uništen od svojih protivnika.

Pošto je svaka od izloženih karakteristika tenka preživljavala svoju posebnu evoluciju, to ih i pisac odvojeno analizira, sem naoružanja i zaštite, koji su u stvari usko povezani.

Naoružanje i zaštita. — Kao najopasniji protivnik tenka ubrzo se pokazao neprijateljski tenk, koji je možda još i danas to ostao. Tako je protivtenkovska borba postala za tenk najvažniji problem, od čijeg rešenja zavisi i samo njegovo postojanje. U ovoj međusobnoj borbi između dva tenka radi se o tome da se najpre reguliše gađanje, da se pogodi cilj i najzad da se on i uništi. Pošto sve ove radnje treba da budu izvedene u najkraćem vremenu, to one iziskuju: u domenu *naoružanja* — moćno i precizno oružje sa velikom brzinom gađanja, dakle sa velikom početnom brzinom, a u domenu *zaštite* — što je moguće manje povredljivu površinu, zaštićenu debelim oklopom. Da bi iz ove borbe tenk izašao kao pobednik, potrebno je da bude bolje naoružan i zaštićen od svog protivnika. Tako je došlo do evolucije u kojoj su se do 1945 pojavljivali novi modeli, koji su bili sve moćnije naoružani i sve bolje zaštićeni, dakle sve teži. Svaki novi model bio je u stanju da uništi one koji su mu prethodili. No, sa povećanjem borbenog otstojanja opada i verovatnoća uništenja,

pošto reglaža postaje sve delikatnija, a verovatnoća pogađanja i probojna moć sve manje. Time se moglo utvrditi maksimalno otstojanje (recimo oko 2.000 — 2.500 m) preko koga protivtenkovska borba postaje praktično nemoguća.

Međutim, ubrzani tehnički napredak ponovo je sve doveo u pitanje. Razvoj klasičnih topova sa velikom početnom brzinom dozvolio je njihovu adaptaciju na sve lakšim modelima tenkova, a pošto u pogledu oklopa nije učinjen nikakav značajniji napredak, to se morale pribeci povećanju njegove debljine. Na taj način i lakši tenk, zahvaljujući svome sve moćnijem topu, mogao je sa podjednakim uspehom da se bori protiv teških tenkova, čiju povredljivost povećava još i njihova ogromna silueta. Sadašnji napredak naoružanja još više će ubrzati ovu tendenciju. Adaptacija zrna sa kumulativnim punjenjem za top sa izolovanim cevi izgleda da je potpuno usavršena; ovo zrno će imati tri i po puta veću probojnu moć no što iznosi njegov kalibar (300 mm za 90 mm) na svakom otstojanju.

Međutim, nema nikakvih znakova da će u bliskoj budućnosti biti ostvaren ikakav napredak u pogledu oklopa.

Napredak učinjen u pogledu naoružanja i stagnacije po pitanju sredstava zaštite, svakog dana povećavaju težinu koja je potrebna da bi tenk dobio nadmoćnost nad neprijateljskim tenkom. Uslovi pod kojima se protivtenkovska oruđa uvode u borbu nisu isti kao kada je u pitanju međusobna borba tenkova. Iako se sva ova oruđa upotrebljavaju za neposredno gađanje i na manjem otstojanju od kritičnog (iz istih razloga kao i tenk), ona nadoknađuju svoj nedostatak (slabija zaštita i najčešće mali efikasni domet) smanjivanjem svojih osetljivih površina i rasturenošću na zemljištu. Protivtenkovska oruđa su doprinela evoluciji tenka, ali je to i njih primoralo da postepeno povećavaju svoj kalibar i početnu brzinu, dok im je brzina gađanja opadala sa porastom zaštite tenka. Nedostatak pokretljivosti, zbog povećanja tonaže, učinio je da protivtenkovski top sa traktorskom vučom, iako je postigao veliku probojnu moć, ostane slabiji u borbi s tenkom, čija se zaštita povećala.

Borac je snabdeven bazukom, moćnim individualnim oružjem, koje sa odličnom preciznošću na otstojanju do 300 m probija oklop debljine 350 mm. Bestrajni top, zahvaljujući svom većem kalibru, postiže odlične rezultate na otstojanju do 800 m. Najzad, oruđa sa dirigovanim zr-

nom su u razvoju i ispitivanju i ona će svakako još više ugroziti tenk.

Šta tenk može da protivstavi ovakvim protivnicima? Protiv kolektivnih oruđa, kojih ima relativno malo na bojnopolju, tenk može da dejstvuje eksplozivnim zrnom. Međutim, protiv individualnih oruđa, kojih na bojištu ima vrlo mnogo, tenk može da koristi svoje mitraljeze, ali to se već sada pokazalo kao nedovoljno.

kazalo kao neefikasno. Osim toga, protiv napada sa srednjih i velikih visina tenk je uvek bio nemoćan, te se zbog toga mora osloniti na zaštitu koju će mu drugi pružiti. U domenu zaštite raketno naoružanje nas navodi na iste zaključke kao i kada su u pitanju bazuke.

Međutim, tenk je jedno od oruđa koje je najotpornije prema atomskoj eksploziji i izgleda da može biti potpuno uništen sa-

Opiti sa pešadiskim oklopnim vozilom za kretanje po svakom terenu (Fort Noks - ŠAD)

U domenu zaštite, zrno sa kumulativnim punjenjem pokazuje sve veće rezultate protiv oklopa. Jedini put koji tenku još ostaje otvoren u ovakvim okolnostima jeste da što više smanji svoju povredljivu površinu. Efikasno naoružanje protiv klasičnih protivtenkovskih oruđa, tenk je danas nemoćan kada su u pitanju bazuke: za zaštitu od njih on mora da traži pomoć pešadije.

Avion je jedan od najskorijih protivnika tenka, ali je zato i jedan od najopasnijih. On može napasti tenk bilo iz niskog leta (topovi, raketno naoružanje, napalmske bombe) ili sa srednjih i velikih visina (bombe velikog kalibra ili automatske bombe). U početku tenk je pokušao da se brani sopstvenim protivavionskim naoružanjem, ali, usled velike brzine savremenih aviona i njihove povećane otpornosti protiv pogodaka, to se po-

mo ako se nađe u zoni dejstva poluprečnika 200—300 m. Na većem udaljenju, oklop od 3—4 sm je dovoljan da zaštiti sam tenk, a posadu štiti tenk na otstojanju od preko 1.000 m od mesta eksplozije. Kada su u pitanju artiljerijska atomska zrna, opasna otstojanja za tenk i posadu smanjuju se na polovinu. Protiv napalmske bombe izgleda da oklop tenka nije ni od kakvog značaja.

Pokretljivost. — Pisac smatra pokretljivost kao jednu od najvažnijih osobina tenka, ako ne i najvažniju. Pritom on razlikuje *taktičku* i *strategisku* pokretljivost. Pod taktičkom pokretljivošću pisac podrazumeva sposobnost kretanja na svakom zemljištu. Ona predstavlja manevarski kapacitet tenka. Taktička pokretljivost tenka zavisi od jedinice pritiska na zemlji, od specifične moći motora i od mogućnosti manevrovanja.

Jedinica pritiska je najvažnija karakteristika. Pomoću nje se meri kapacitet tenka pri kretanju na zemljištu bez čvrste podloge (pesak, vlažne livade itd.). Može se pretpostaviti da je preko 850 gr/sm² ovaj kapacitet znatno smanjen. To je razlog što je samo tenk T-34, sa svojih 700 grama po kvadratnom santimetru, mogao biti uspešno upotrebljen u Rusiji. Jedinica pritiska može biti ovako izražena: Jp $\frac{T \cdot \dot{z}}{\text{nos. površ.}} \cdot \text{Ali, nos. površ. u sm}^2$

seća površina je srazmerna kvadratu dimenzija tenka. Međutim, njegova težina je proizvod iz ovoga kvadrata i srednje debljine oklopa. Ako se srednja debljina oklopa povećava sa veličinom tenka, što je redovno slučaj, onda će se povećati i jedinica pritiska. Širina beskrajnog platna — noseća površina — praktično je ograničena mogućnostima transportovanja željeznicom i zahtevima saobraćaja na putevima. Zbog toga je *Tigar* imao dva različita beskrajna platna — za kretanje i za borbu. Ako širina beskrajnog platna pređe 70—80 sm, lakoća manevrovanja tenka se mnogo smanjuje. Prema potvrđenom iskustvu, jedinica pritiska raste sa tonažom. Pritisak ograničen na 850 gr/sm² odgovara tonaži od oko 40 tona. *Paton M. 47* ima jedinicu pritiska od 960 gr/sm². Specifična moć motora, koja se izražava brojem konjskih snaga po jednoj toni opada srazmerno povećanju tonaže. Ovo proizlazi iz sve većih teškoća oko fabricacije sve moćnijih motora, ali bi možda moglo biti otklonjeno izradom atomskog motora. Što se tiče mogućnosti manevrovanja, po sebi se razume da se ona smanjuje sa povećanjem tonaže tenka.

Zbog sva tri izložena razloga, uzeta zajedno, *taktička pokretljivost* se smanjuje, ukoliko se tonaža tenka povećava.

Strategiska pokretljivost zavisi od radijusa dejstva, koji se sa povećanjem tonaže obično smanjuje, ali to ne mora biti zakon. Tonaža ograničava strategisku pokretljivost i na taj način što sprečava tenkove da koriste izvesne mostove. Dakle, i strategiska pokretljivost pokazuje tendenciju opadanja kada tonaža raste. Ali, baš danas su i taktička i strategiska pokretljivost od većeg značaja no ikad dosada. Veća taktička pokretljivost povećala bi mogućnosti tenka u pogledu kretanja i manevrovanja, što bi ga učinilo nezavisnim od grafikona kretanja po važnijim putevima, a povećana strategiska pokretljivost, porastom njegove autonomije, udesetostručila bi njegove manevarske

sposobnosti. Cifre od 850 gr/sm² — 18 konjskih snaga po toni — 300 km, izgleda predstavljaju donju granicu onoga što je postignuto u tom pogledu. Izgleda da kod tenka preko 40 tona pokretljivost nije dovoljna da bi se mogao uspešno boriti protiv mnogobrojnih neprijatelja.

Teškoće oko snabdevanja i održavanja. — Ove teškoće obavezno se pojavljuju sa mehanizacijom. One obuhvataju transport, održavanje materijala, snabdevanje i opravku. Tenkovima je potrebno da imaju: transportna sredstva, adaptirane pontonirske parkove, sredstva za snabdevanje pogonskim materijalom i municijom i dobro obučene specijalizirane jedinice za opravku. Ove teškoće rastu u ogromnim razmerama kada se broj tipova tenka, njihova mehanička složenost, a naročito tonaža povećavaju. Ali, težina tenka ostaje glavna teškoća. Tenku *Paton* (45 tona; 3,5 m širine) potrebno je za prevaljivanje istog puta četiri i po puta više benzina no tenku od 13 tona, a osim toga mora se i dvaput češće snabdevati. Zbog toga se sve više razmišlja o vazдушnom transportu, koji svakim danom dobija sve veću važnost. Prelaz preko reka je utoliko teži ukoliko je veća tonaža tenka.

Ukratko, u domenu logistike tonaža utiče na odluke komandanta jedinice i tu se ona opet pojavljuje kao negativan faktor o kome se mora voditi računa.

Na kraju pisac daje sledeći opšti zaključak:

Zahtevi borbe i saobraćaja predstavljaju dvostruko ograničenje za tenk i sprečavaju ga da koristi sve prednosti koje mu nudi tonaža u domenu naoružanja i zaštite. Tenk nije više u stanju da se suprotstavi većini svojih protivnika; on je danas skoro nemoćan prema bazukama, minama i avionima, a u takvoj situaciji verovatno će biti i sutra prema oruđima sa dirigovanim projektilima. Tenk više nije dovoljan sam sebi i često je primoran da se u svojoj odbrani oslanja na druge. Za njega više ne postoji apsolutna zaštita pomoću oklopa, pošto svako pojačavanje oklopa povećava kako verovatnoću da pre bude pogođen, tako i opasnost za njegovu posadu. Tenk, ma kojeg modela, mora ići ka sve većem smanjenju povredljive površine i mora se zadovoljiti smanjenom zaštitom oklopa. Tonaža, koja ne može da tenku obezbedi naoružanje i zaštitu, u isto vreme ograničava njegovu pokretljivost i povećava teškoće oko njegovog snabdevanja i održavanja. Težina i veličina su otada dva neumitna protivnika tenka. Snažno protivtenkovsko naoružanje, zaštita

obezbeđenja okloпом debljine od nekoliko santimetara, veličina smanjena do najnižih granica, maksimalna pokretljivost, to je, izgleda, obrazac budućeg tenka. U ovako postavljenom okviru, prednost se može dati ili pokretljivosti ili naoružanju, ali svaki napor upravljen ka jačanju naoružanja izazvao bi smanjenje slobode dejstva tenka. Prema tome, pokretljivost ne znači slabost, kao što nepokretljivost ne pretstavlja snagu.

*

Po našem mišljenju tenk će i u budućnosti ostati moćno oružje, naročito ofanzivno, koje će i dalje imati veliki značaj

i u taktici i u strategiji, ali će njegove mogućnosti sve više ograničavati razvoj protivtenkovskih oruđa, koja će napredak tehnike stavljati na raspoloženje savremenoj armiji. Zbog toga će tenk verovatno evoluirati uglavnom u smislu ideja iznetih u ovom članku, a usto će njegova zaštita protiv nekih protivtenkovskih oruđa morati da se poveri drugim rodovima vojske, što je i normalno u današnjim uslovima najtešnjeg sadejstva između vidova oružane sile i rodova vojske.

Izgleda da će se tenkovi pokazati naročito korisni ako dođe do upotrebe atomskog naoružanja.

R. P.

Brigadni general Pol Robinet: POKRETLJIVOST KOPNENIH SNAGA

Razmatrajući pokretljivost kao jednu od presudnih komponenta uspeha u ratu, pisac u svom članku pod¹ gornjim naslovom¹) prilično otvoreno kritikuje američko rukovodstvo i nalazi da ono nije umelo da se njome posluži u cilju brzog i lakog okončanja Drugog svetskog rata, mada su za to postojale objektivne mogućnosti.

Pokretljivost ne zavisi samo od opreme i organizacije — kaže pisac — već isto tako i od toga kakvo shvatanje o njoj ima visoko državno i vojno rukovodstvo. Bez pravilnog shvatanja pokretljivosti, raspoloživa oprema i organizacija ostaće neiskorišćene, a s druge strane, želja za pokretljivošću bez postojećih materijalnih uslova može stvarati samo nesolidne planove koji bi mogli dovesti do propasti.

Statičko i mobilno shvatanje rata neprekidno se takmiče kroz istoriju, Napoleon, genijalni pobornik manevra, uzdrmao je svojom pokretljivošću preživeli, trome i nepokretne evropske najamničke armije; međutim, doživeo je slom kada je pokušao da savlada Rusku vojsku, jer je takav cilj prevazilazio granice njegove pokretljivosti i mogućnosti snabdevanja. Drugi pobornik pokretljivosti bio je Hitler. On je, u vremenu dok su ostale armije bile pretrpane zastarelim naoružanjem iz Prvog svetskog rata, bio bez ratne opreme, ali je zahvaljujući svom industriskom potencijalu baš zbog toga i uspeo da ih pretekne i da stvori veoma pokretnu i

modernu naoružanu armiju velike ofanzivne udarne snage. Pisac smatra da je Hitler bio nedovoljno strpljiv da izgradi svoju armiju do kraja, te je otpočeo seriju munjevitih udara i postigao nekoliko sjajnih pobeda, no nije uspeo da ih iskoristi. Nedostatak realnog shvatanja materijalnih mogućnosti i strast za pokretom, odveli su Hitlera, nesprennog za zimski rat, u beskrajni prostor Sovjetskog Saveza. Nemci nisu mogli izbeći propast. Dok je Guderijan još 1937 cenio broj sovjetskih tenkova na 17.000, Nemci su otpočeli napad sa manje od 3.500 tenkova i pri tome su još bili iznenađeni kvalitetoм ruskog tenka T-34.

Francuska i Nemačka ušle su u Prvi svetski rat sa ofanzivnim doktrinama, ali bez odgovarajućih pokretnih sredstava. Francuske snage ubrzo su bile odbačene, a i manevar desnog krila Nemaca propao je delimično usled grešaka rukovodstva, a delimično i zbog nedostataka pokretnih sredstava. Nepravilne predratne pripreme i organizacija, kao i loše korišćenje raspoloživih sredstava u toku samog rata, doveli su do zastoja u operacijama i do rovovskog rata.

Ni u Drugom svetskom ratu, kaže pisac, mogućnosti pokreta nisu bile dovoljno iskorišćene, usled loših priprema i organizacionih nedostataka. Vojna rukovodstva Velike Britanije, Francuske i SAD nisu bila naklonjena ideji pokretljivosti, a pojedini predstavnici takvih ideja kao Fuller, Lidel Hart i De Gol više su imali uticaja na doktrinu neprijatelja nego na doktrinu sopstvenih armija.

Ni Guderijanove ideje o pokretnom ratu nisu naišle na bolji prijem kod Ne-

¹) Ground Force Mobility, by Brigadier General Paul M. Robinett — *Military Review*, mart 1953.

mačkog generalštaba, ali ih je ipak prihvatilo Hitler, koji, međutim, nije dovoljno shvatao njihovu materijalnu bazu. Stvoreni su tenkovski korpusi i armije, no nikad u razmerama koje je zamišljao Guderijan. Od 10 tenkovskih divizija Hitler je stvarao 25 — na hartiji, bez stvarnog povećanja broja tenkova, a pri tome se zanosiо kao da oni stvarno postoje.

Pisac ističe da ni Ministarstvo rata SAD nije bilo naklonjeno pobornicima pokretljivog rata, sve do sloma Francuske pred uništavajućim udarima fon Klajstovih i Guderijanovih oklopnih korpusa. Mada ni tada nisu potpuno shvaćeni uzroci nemačke pobeде: strategisko iznenađenje, brzina i silina masovnog udara tenkova u sadejstvu sa avijacijom, proboj na uzanom frontu na pravcu glavnog udara i brza eksploatacija uspeha, ipak se odmah pristupilo stvaranju oklopnih snaga pod rukovodstvom generala Čefija — poznatog pobornika pokretnog rata. Njegova prerana smrt i prebrođena kritična situacija, uslovili su da se težište sa stvaranja oklopnih snaga opet prenese na stvaranje neefikasnog protivtenkovskog naoružanja 37 i 57 mm, na koje su utrošeni milioni dolara i znatan broj kadrova i strategiskih sirovina. Konačno, nemački uspeh na ostrvu Kritu, postignut uz ne-srazmerno visoke žrtve koje tada nisu bile poznate, imao je za posledicu forsiranje vazdušnodesantnih jedinica — najskupljih i najmanje pokretljivih jedinica. Ovo je išlo na štetu ostalih rodova, jer su te jedinice imale prvenstvo u izboru ljudstva.

Komanda savezničkih snaga na evropskom ratištu i komanda 12 grupe armija takođe su više naginjale tradicionalnom pešadiskom ratovanju na širokim frontovima, nego pokretnim operacijama. Američki general Paton, veliki pobornik pokretljivosti, uspevao je na mahove da postigne taktičke uspehe, ali, pošto nije imao odgovarajuću podršku odozgo, nije ni bio u stanju da uništi 15 nemačku armiju.

Pisac ističe da je ideja stvaranja oklopnih korpusa bila napuštena, te su oklopne divizije raspoređene po jedna na dve pešadiske (u okviru jednog korpusa) i po jedan tenkovski bataljon na svaku pešadisku diviziju. General-potpukovnik E. H. Bruks upoređivao je ovakav korpus sa volovskom zapregom kojoj je dopregnut rasni konj. Takvom kombinacijom pokretljivost korpusa nije mogla da se poveća,

ali je armija bila lišena tenkovske udarne pesnice što je imalo za posledicu vođenje frontalnih borbi i potiskivanje na širokim frontovima. Patonovi uspesi u Lorenskoj operaciji dovoljno jasno ukazuju na to šta se moglo postići da su raspoloživa sredstva bila pravilno iskorišćena. Značajan faktor u nedovoljnoj pokretljivosti Saveznika bio je dugačak lanac potčinjenih štabova (divizija, korpus, armija, grupa armija, Komanda savezničkih snaga, Savet načelnika generalštabova i Čerčil sa Ruzveltom) i preterana kontrola sa njihove strane. Broj postojećih karika povećan je još i time što su neki komandanti imali i svoje zamenike. Štabovi su bili glomazni i to je takođe usporavalo donošenje odluka i tok obaveštavanja. Samo štab generala Ajzenhauera brojao je 16.000 ljudi, a za vreme okupacije porastao čak na preko 30.000! Trupe pod takvim komandama nisu mogle iskoristiti ni onu pokretljivost koja bi odgovarala njihovoj opremi i organizaciji. Kod formiranja štabova trebalo bi imati u vidu gledište fon Štojbenaa da posao koji bi moglo obaviti jedno lice, dvojica slabo obavljaju, a trojica još slabije; takođe i gledište generala Šermana da veliki štab dovodi do podele odgovornosti, sporosti akcija i neodlučnosti, dok mali potštiče na aktivnost i odlučnost. Prema Klauzevicu, zapovest gubi u brzini, efikasnosti i tačnosti ako mora da pređe dugačak put nadležnosti. Štabove treba sačuvati od degenerisanja. Finese štabnog rada daleko prevazilaze praktične potrebe trupe, a to treba ispraviti.

Pisac smatra da se prema raspoloživim podacima može zaključiti da su sovjetski uspesi na Istočnom frontu bili osrednji, ako se uzmu u obzir njihova sredstva, karakter bojišta, Hitlerova sklonost ka odbrani zemljišta i saveznička dejstva na Zapadu. Sem nekoliko izuzetaka, sovjetske operacije su jedva prevazilazile metodičko potiskivanje na širokim frontovima. Posle Drugog svetskog rata, iz koga su izišle samo dve velike sile, SAD su, uzdaajući se u atomsku bombu, za razliku od SSSR, raspustile svoje oružane snage i na razne načine rasturile oko 80% svoje ratne opreme. SSSR je zadržao svoje naoružanje i oružane snage i odjednom postao nadmoćniji, te je počeo da ispoljava agresivan stav. U takvoj situaciji SAD su pristupile izvođenju ogromnog programa naoružanja i nalaze se u povoljnoj

situaciji, kao Nemačka posle Prvog svetskog rata. Jer, pošto su oslobođene od zastarelog naoružanja, SAD su u mogućnosti da opreme Armiju na najsavremeniji način. Međutim, ovakva situacija može dovesti do sklonosti da se prednost u naoružanju da sredstvima za odbranu od agresije, a ne mobilnoj ofanzivnoj opremi, što bi opet išlo na ruku statičkom, umesto pokretnom ratovanju.

Pisac smatra da postoje indicije da američko političko i vojno rukovodstvo gubi poverenje u najpokretnije suvozemno oruđe — tenk, s obzirom na razvoj bes-trzajnih oruđa i bazuka, dirigovanih projektila, raketa i zrna koja sama traže ciljeve i omogućuju upotrebu taktičkog atomskog oružja. S druge strane, poklanja se velika pažnja vazdušnodesantnim jedinicama za koje neki smatraju da su najpokretnije. Međutim, analiza pokazuje da su ove jedinice najmanje pokretljive. U mnogim prilikama u Drugom svetskom ratu kada je bila planirana upotreba padobranaca, kopnene snage su ovladale predviđenim rejonima još pre njihovog spuštanja. Bez tesne koordinacije sa oklopnim snagama, padobranske jedinice bi bile lako savladane. U najboljem slučaju, to su lake jedinice i nesposobne da se suprotstave kopnenim snagama opremljenim sa teškim naoružanjem. Ove jedinice ne mogu pobeđivati u ratu, ali mogu biti vanredno značajne za uspeh oklopnih korpusa i armija jer su pogodne za blagovremeno ovladavanje tesnacima i aerodromima. Značajnu ulogu mogu odigrati i u okviru partizanskih dejstava.

Defanzivno shvatanje rata od strane rukovodstva dovodi do rasparčavanja oklopnih jedinica i dovešće do statičkog ratovanja koje će bazirati na pokretnom naoružanju, vatrenoj snazi i brojnoj nadmoćnosti i imati iste nedostatke kao i pasivna odbrana koja se oslanja na poljsku fortifikaciju, prepreke, mine i vatrenu snagu — kao Mažino linija. Takvo ratovanje neće dovesti do odlučujućih rezultata.

Napuštanjem načela pokretljivosti, kaže pisac, SAD bi propustile priliku da pobeđe u eventualnom budućem ratu. One ne raspoložu sa dovoljno snaga za statičko vođenje rata. Smisao Amerikanaca za tehniku i njihov industrijski kapacitet govore u prilog stvaranja *oklopnih korpusa* i možda *armija* koje bi imale operativnu podršku avijacije i bile potpomognute

snabdevanjem iz vazduha. Takve jedinice bile bi opremljene isključivo vozilima sposobnim za kretanje van puteva, zaštićenim bar protiv vatre lakog naoružanja i opremljenim mitraljezima za gađanje vazdušnih i zemaljskih ciljeva. Potpomognute još sa padobranskim trupama i atomskom bombom, ove jedinice bile bi sposobne za operacije najširih razmera i mogle bi savladati svaku postojeću armiju današnjice. Pored njih, postojale bi i lake jedinice, osposobljene za okupaciju i administraciju pregaženih teritorija.

*

Članak u celini daje interesantnu analizu i gledište o načelu pokretljivosti u svetskim ratovima, mada bi se nekim postavkama mogle staviti zamerke. Pisac je mišljenja da je Hitlerov poraz u ozbiljnoj meri zavisio od njegove nedovoljne strpljivosti da obrazuje dovoljno jaku ratnu mašinu.

Sa ovakvom postavkom ne bismo se mogli složiti i smatramo je isuviše uprošćenom. Brzina i nestrpljenje u izvođenju Hitlerovih akcija nije bila posledica njegove lične volje i prenatrženosti, već ima mnogo dublji koren, koji prvenstveno leži u ogromnim protivurečnostima na kojima je bila sazidana monstruoza zgrada nacističkog Trećeg Rajha. Prema tome, pitanje je da li bi Hitler, i da je hteo, mogao više čekati i imati veće »strpljenje«, naročito ako se uzmu u obzir prednosti strategijskih prepada, iznenađenja i panike kojima se on poslužio. Najzad, kakve bi bile perspektive čovečanstva kada bi u XX veku sudbina džingiskanskih poduhvata zavisila samo od broja tenkova, ratne doktrine i kvaliteta vojnih komandanata kojima raspoložena jedna zemlja.

Moglo bi se kritikovati i gledište pisca o budućoj ulozi vazdušnodesantnih jedinica. Ako su one u prošlom ratu bile isuviše lake i na zemlji nepokretljive, to ne mora da bude slučaj i u budućem ratu. Tehnika u sve većoj meri postaje sposobna da reši problem njihove pokretljivosti i opreme.

Konačno, moglo bi biti pogrešno upoređivanje SSSR sa savezničkim državama posle Prvog svetskog rata — u pogledu zastarelosti naoružanja. Ako su ove ušle u Drugi svetski rat sa zastarelom opremom, ne bi se trebalo zanositi i misliti da će to isto učiniti i Sovjeti u jednom eventualnom budućem ratu.